

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Disputatio Secunda De Religione Eclectica Seu Prudentum ad Locum 1. Thessal. V.21

**Hardtschmidt, Johann Nicolaus
Winter, Johannes Christoph**

Argentorati, 1705

VD18 11641991

Caput I

urn:nbn:de:bsz:31-105849

CAPUT I.

§. I.

HOc capite de *libertate in rebus fidei* agit Autor, & ita quidem, ut *per accidens* tantum de Religione Prudentum quædam admixta dicat sub finem cap. p. 11. Verum uti putamus, quo nonnullas hypothesen ac fundamenta substerneret *Religioni suæ Eclectica*, sed ut apparebit frustra. In initio quidem generalem thesin statim proponit, *maximam esse tyrannidem, si quis alicui libertatem in rebus religionis & fidei præcidere velit*: Et hoc quidem si intelligatur de *actibus fidei internis, qui intellectum & voluntatem spectant*, certum omnino est: aliud tamen sentiendum si de *actibus loco motiva externa* sermo sit, ut ire in templum &c. nam hos cogi posse, nec quenquam negasse, mihi quidem constat. An autem debeant alia quaestio est, de qua b. Gerhard. T. 6. L. Th. de Magistratu Pol. §. 200. p. m. 855. Optandum ut una VERA religio ubique vigeat &c. &c. Et illud quidem, neminem cogi posse *ut credat aut non credat*, non negamus, cum sermo est de mediis violentis, & coactione externa; quanquam per argumenta præsertim divina in verbo contenta, aliquis utique *convinci* possit ut credat, vel credat hoc & non illud. Neque opus est hic multis exemplis collectis à b. Gerhard. T. 6. de M. Pol. §. 198. p. 847. ubi in signe allegatur dictum, dignum omnino quod hic adscribatur, Maximiliani II. Imperat. in Literis ad Lazarum Schyvendum: *Es ist in der Wahrheit nicht anders/ als ihr verminstiglich schreibet/ daß Religions Sachen nicht wollen mit dem Schwerde gehandelt und gerichtet werden.* Ubi etiam reliquæ rationes adduntur, quod solus DEUS conscientia Dominus sit, adeoque diversum in religione sentientes cogi non possint, si quiete in Republica vivant. Hæc inquam in thesi h. m. intellecta bene se habent: At quod hæc ita applicat ut dicat, *Es werden die Glaubigen von der Wahrheit desjenigen/ welches in der Heiligen Schrift zu ihrer Seligkeit nöthig enthalten ist/ durch eine innerliche $\omega\pi\sigma\theta\epsilon\lambda\alpha\upsilon$ versichert werden*: si internam illam intelli-

E 2

gat

CAP. I.

§. I.

gat certitudinem immediate inspiratam, non per ipsum verbum, fallit & fallitur, nec in locis allegatis fundamentum ullum habet. Si vero talem certitudinem & *πληροφορίαν* intellectam vult, quam Spiritus S. mediante verbo suo, tanquam organo & medio operatur, bene quidem res se habet; sed sic neque thesis ipsa initio generalis posita, neque hoc ipsum assertum de *πληροφορίᾳ* & certitudine fidei ex verbo DEI per Spiritum S. accensa & excitata, probat ulla ratione, ipsos pastores non esse adigendos ad Confessiones, Symbola & Catechismos, vel ut Autoris verba habent: **Und kan ich auß dieser Ursach nicht billigen die Gewonheit derer jenigen/ welche die Prediger auff gewisse Confessiones, Glaubens-Bekennnisse/Symbola, Catechismos und dergleichen zu schwören/ zwingen/ ehe sie dieselbe zu einigen Nempfern befördern.**

§. 2.

§. 2.

Ut enim alia taceam hanc sequelam nemo agnoverit; *Religio quoad actus internos credendi non potest, aut debet cogi, E. Pastor aliquis antequam officio admoveatur non debet adigi ad certum Symbolum & confessionem: certe homo cui liberum est, ad hanc vel illam civitatem sese conferendi, non potest saltem de jure cogi, ut ad hanc se conferat, ideo quia liber est; E. postquam ad hanc vel illam sese contulit, non potest cogi, ut ad hujus vel illius civitatis leges & præscripta vitam morefque suos componat? absonum. Sed apparet hac ratione, quam hac ipsa libertate credendi, authores fidem omnem indifferentem faciant. Neque alterum, stringit fortius Spiritus S. per verbum operatur internam fidei *πληροφορίαν*, ut certus sim de creditu necessariis in Scriptura sacra contentis E. Pastor non debet adstringi ad certam fidei confessionem priusquam admoveatur officio publico: perinde enim est ac si dicas, Cartesii vel Aristotelis principia flectunt intellectum hominis ad assensum, E. non est doctor publicus aditringendus ad principia Aristotelis, vel Cartesii, ubi hic vel ille receptus est. Certe si Spiritus S. *πληροφορίαν* illam operatur, utique pastor officio præficiendus illam ex verbo haurire potest & debet, & quia ex verbo*

bo

bo illam hab
confessionem
illam veram
officium vel
num est; nec
re, à qua se
esse potest;
Nec constant
ficiant seque
ant christlich
dergleichen Sy
selben einig od
dass man du
Jeder versteh
muss für sich
et religio co
vas; hoc est
quique scand
quis cogit tale
contemnit? Su
hujus vita,
nec Christiano
bus fidei, con
& tendit relig
se lacri aut c
die fecisse, n
bolicum illud

Neque
be Syntheit
nung andere
mores worden
aut enim co
lius usus null
tur servare,

bo illam habere potest ac debet, jure adstringitur ad talem confessionem fidei, de qua *τοῦ θεοῦ φωνή* habet ex verbo DEI, illam veram esse. Quod vero *coactionem* autor dicit esse, quod officium vel vitandum, vel in confessionem jurandum, vanum est; nec illa coactio, de qua initio cap. autor locutus fuerat, à qua studio deflectere illum, suspicio haud immerito esse potest; ut suo instituto vocum ambiguitate serviret. Nec constantiam Christiano dignam, sed vertumno politico spirant sequentia: *Es ist eben dieses der Zwang: denn wosern einer ehrlich sich in der Welt durchbringen wil/ muß er wol dergleichen Symbola approbiren/ er sey gleich heimlich mit demselben einig oder nicht/ und ist dieser Zwang mehr als zu haren (dass man durch den Zwang nicht eben einen Zwang mit der Folsen verstehen muß) in dem mancher/ eine ehrliche Erhaltung für sich zu erlangen/ wol ein mehrers gewaget.* Ita scilicet religio temperanda est, ut in mundo honeste sc. vivas; hoc est Symbolum eorum quorum DEUS venter est, quique scandalum crucis Christi horrent & averfantur; & quis cogit talem approbare confessionem, cui in animo non consentit? sufficiens ne est medium persuadendi commodum hujus vitæ, an ne hæc coactio dura est? talis certe homo nec Christiano nomine dignus est, qui conscientia suæ in rebus fidei, commoda mundana præponit; sed huc scil. ducit & tendit religio illa Eclectica. Multos sæpe majora ausos spe lucri aut commodi mundani, non nego, hos autem recte fecisse, nullus asseret, nisi forte cui animo sederit diabolicum illud Machiavelli, *Religionem colito, non habero.*

§. 3.

Neque cætera melioris sunt nota, *Es wird dieses einem die Freyheit benehmen nach gescheneher endlicher Genehmhaltung/ andere Sâß/ von welchen man ex post facto besser informiret worden/ zu wehlen.* Hoc enim effugium vanum est; aut enim confessio est verbo DEI congrua, sic libertatis illius usus nullus est; aut falsa, & sic in conscientia non teneatur servare, id quod contra fidem verbi divini, juravit.

§. 3.

E 3

Quod

Quod hac ratione scrupulum conscientiis injectum iri veretur, tam vanus est metus, ut nec metus speciem habeat. Objectum exemplum de Capitulat. Imperat. ego quidem Auctori non objicio jam, quod autem in applicatione scribit, die Symbola sind solche conditiones, welche die libertatem in der heiligen Schrift zu forschen/ und die articulos confessionis istius zu prüffen benehmen zc. malam auctoris causam prodit, quod supponit, eum, qui ad confessionem aliquam adstringitur, eam ante non legisse, aut examinasse, secumque perpensis an sit veritati divinæ congrua; quo casu temerarium & imprudentem hominem dicimus, qui tam levi animo juret de eo quod nescit: Si quis vero id ex verbo DEI verum esse recte cognoverit per *πνευματικὸν* à Spiritu S. ex verbo inspiratam, impossibilis casus est, ut deinceps hoc quod ita verum esse cognovit, falsum deprehendat. Neque hoc est sub humanam auctoritatem cogere homines, siquidem symbola ejusmodi nihil aliud sunt, quam norma quædam analogica & improprie dicta b. D. Dannh. Myster. Syncret. p. 49. *Ob multa quæ habent similia cum norma proprie dicta, habent auctoritatem, à veritate celesti dependentem, quam prostentur, ac suo modo dispensabilem. 2. Sunt norma non fidei, sed confessorum, qui Symbolo quasi ex compromisso subscripserunt. v. l. c. p. 157. sq.*

§. 4.

§. 4.

Ut vero obtineat autor quod de Symbolis dixerat, occurrit objectioni sub finem p. 4. quod Symbola juxta Scripturam formata; concludit autem: Weil sich alle Symbola hierauff beruffen/ welche doch sehr differiren/ ist es nicht wol möglich; es wäre auch viel sicherer daß alsdann die heilige Schrift selber/ und nicht die Symbola oder dergleichen Bücher beschworen würden. Ubi id quidem dicimus esse simpliciter impossibile, tot Symbola ab aliis proposita quæque in contradictione versantur, esse vera simul & cum Scriptura convenire; non tamen inde sequitur E. nullum propterea Symbolum vel scribendum, vel subscribendum ulli, sed soli Scripturæ: sed hoc inde recte sequitur, ergo Symbolum juxta Scriptu-

Scripturam e
li circa Scri
opus foret in
Scriptura spa
cernantur; q
bolum quod
non impedit
tus ad illam.
gloriantur, id
Proinde nec l
5, 21. de quo
examinentur,
illis subscribat
credendis, in S

Quod ait
approbatum eig
adit, nulli se
quasdam theses
credendis omni
Id vero pejus
Epist. ad Thell
ritana religio p
dosen Religion
Paulus solches
dosen Religion
Amon enim,
infidelibus du
nihil de aliis
Apostoli reliq
velis, ut si veli
admodum &
quamvis non
ethnicz, id t
est, cum ver

Scripturam examinandum antequam ei subscribas. Deinde si circa Scripturæ sensum convenirent omnes, Symbolis non opus foret simpliciter, tamen ad hoc, ut quæ in universa Scriptura sparsim continentur, in brevi compendio exhibita cernantur; quo sine vel Apostoli, vel Apostolici viri, Symbolum quod Apostolorum dicitur, concinnasse videntur, quod non impedit libertatem indagandæ veritatis, sed incitat potius ad illam. Si qui de Symbolorum suorum veritate falso gloriantur, id non est Symbolorum omnium, sed hominum. Proinde nec hoc obstat, quo minus omnia probanda 1. Theff. 5, 21. de quo supra. Sed nec obstat quo minus Symbola examinentur, & examinata approbentur, vel reprobentur; illis subscribatur, sine ullo impedimento libertatis in rebus credendis, in Scriptura sacra concessæ, aut commendatæ.

§. 5.

Quod ait, id esse accipiendum, quod juxta Scripturam sacram approbatum eiq; conforme deprehenditur, bene se habet, quod vero addit, nulli se religioni ita adstrictum, ut non ex quavis religione quasdam theses tantum eligat; supponit nullam religionem in credendis omnino puram, sed falso supponit, non probat. Id vero pejus est, quod dicit Paulum non prohibuisse in Epist. ad Theffal. quo minus & Ethnica, & Judaica & Samaritana religio probarentur, daß aber seine Glaubige nichts von diesen Religionen wehleten / wäre nicht die Ursach / daß ihnen Paulus solches verboten / sondern weil kein einziger punct auß diesen Religionen in der vorhergehenden Prüfung bestund. Annon enim, quia Paulus prohibuit non esse idem jugum cum infidelibus ducendum, vel ex hoc Apostoli præcepto solo, nihil de aliis religionibus poterant amplecti? nisi forte & Apostoli reliquorumque *Heortung* scripta examinanda dicere velis, ut si velis, vel nolis ista admittere possis, vel non quemadmodum & Symbola ab aliis hominibus conscripta. Et quamvis non sit prohibitum examinare vanitatem religionis Ethnicæ, id tamen homini Christiano fideli necessarium non est, cum verbum DEI ipsi sufficiat & sufficere debeat. Atque

§. 5.

que sic quod Christianus ex Gentilismo nihil eligit, utique est ex vitio objecti ipsius, ex quo & mandato DEI in hoc casu negatur libertas eligendi; cui quidem non obstat necessitas quædam physica & coactionis; sed moralis & obligationis, quod DEUS ista prohibuit, quod ipsum tamen nec libertatem examinis tollit, sed negat electionem mali; nec probat Symbola abroganda, aut illa obstat libertati in Scriptura concessa, quam non obstat libertati hominis in Republica viventis, certis legibus & statutis alligatum esse. Quo ipso tamen omnia sine examine approbanda esse cæco impetu *Blindlings*/ non probatur, neque è contra si Symbolis subscribendum, sub tyrannidem homines cogi, sequitur, daß sie sich dem Joch der Clerisey unterwerffen/ uti Sincerus ab arbore loquitur. Nec obstat & Concilia & Symbola errare posse & errasse actû; hoc enim quemadmodum docet omnia esse probanda, & quod bonum tenendum, & fidem primo & originaliter non esse alligatam Conciliis, Confessionibus, Symbolis; ita nihilominus non persuadet non esse Symbola proponenda, quibus subscribas, ut de Confessione & Fide tua aliis constet, præsertim si alicui cætui te adjungas: nisi & inde velis concludere, simulationem, aut dissimulationem in religionis negotio licitam, aut nulli te cætui velis adjungere, cum nullus sit purus; quæ libertas Atheismum vel Libertinismum, vel Donatismum inducere possit. Neque ex hoc præjudicio Symbolis inhærendum, quod à pluribus, aut sapientioribus scripta, ut p. 7. scribit, sed quod Scripturæ conformia, ad quam probanda; sed ita ut deinde teneas & firmiter ipsis inhæreas, nec semper fluctues, usque ad finem vitæ incertus; cui *πυροφώρα* fidei repugnat, quæ certa *ἁπόθετος* Verbi DEI innixa, immota perstat & acquiescit.

§. 6.

§. 6.

Jam verò paulò apertius se prodit Autor p. 7. & Eclogarium suum Syncretismum producit, quando à libertate philosophandi, ad libertatem in religione, eligendi quidvis, argumentatur; *Ja da man in andern Wissenschaften/ als in*
der

der Philosophie, ein electionem dultet/ warum wolte man in Religions Sachen/ die vielmehr zu sagen haben/ jemand seine Freyheit abschneiden &c. Quo argumento autorem sibi mire placuisse; ex sincero de arbore constat ejusque verbis sequentibus: Um Vergebung sprach Monf. Præstaras, Ich habe diesen Tractat auch gesehen/ wiewol ich nicht begreifen kan/ warum die dritte species dieser Religion/ daß man nemlich auf allen Religionen herauß suchet/ was einem jeden gefällt/ vor straffbar geachtet wird/ man hält ja heutiges Tages dafür/ daß die Philosophi Eclectici, welche auf der Philosophia Aristotelica, Stoica, Cartesiana, und andern das beste herauß nehmen/ die bestensyen; Eben also solt ich raisoniren/ solte es in Religions Sachen auch gehen &c. &c. Hæc verè est religio philosophica, de qua b. Kromayer. Loc. AntiSyncret. tum in præloquio p. 4. sq. tum in ipso libro p. 314. sq. Vocatur Religio Philosophica, propter libertatem, ut videtur, ab obligatione ad credendum, prout Philosophus autoritate nullius tenetur, secundum dictum: Liber homo philosophus, nullius addictus jurare in verba Magistræ, cujus intellectus non debet esse mancipium aliene libidinis, ἀφ' οὗ ἀρτοῦ φίλων, ἕως ἐλευθέρου τῆ ἀληθείας, i. e. amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas, sive vera sit, sive apparens, inquit Aristoteles l. I. Eth. Nicom. c. 4. Vel etiam quod Philosophi religionis hoc genus præprimis fuerint amplexi. B. Hülfem. in disput. de Justif. contra H. Grotium ἔστω ipsius Grammaticam perstringens, false inquit: Fallor ego? aut hæc erit de tantata ista Religio PRUDENTIUM, in homine suo Politico: quidam in hæc verba erumpit: neque quod principio notandum, uni religioni te mancipare ita convenit, ut ei tenaciter adhareas, sed ut in omnibus eam simulare, dissimulareque (sicut temporis & loci necessitas ex utilitate tua voluerit) citra levitatis notam dicas. --- de quibusdam referunt, quod annuas habuerint religiones & cum Calendario quotannis religionem suam mutaverint. Hactenus b. D. Kromayerus. B. D. Bebelius noster in MSC. speciem Syncretismi temperativam, Eclogariam dicit, quando ex tribus istis religionibus sibi quis eligit, quod optimum videtur, ceteris neglectis --- Talis erat Interimisticus Syncretismus. Patet ex his religionem

ligionem hanc prudentum eclecticam, revera Syncretismum esse eclogarium jam olim confutatum, nec inventum novum. conf. b. Dannh. Myster. Syncret. det. & profc. p. 68. §. 33. cum vero in præced. disput. jam dictum aliquid sit, de hoc argumento, illis nonnulla hic addemus.

§. 7.

§. 7.

Diximus aliquoties examen credendorum, quæ in libris Symbolicis proponuntur, nemini esse prohibitum juxta Scripturæ sacræ ex ductum i. Thess. 5. propositum. Sed *eclecticam religionem ex philosophia eclectica, probari non posse, jam ulterius demonstrabimus*, quod summa sit utriusque disparitas, quoad hoc ipsum. Primo enim ad Philosophiam nullus homo obligatur, eaque sine periculo vel vitæ, vel salutis negligi potest; at vero ad credendum unicuique incumbit necessitas & obligatio ex mandato DEI & mediorum salutis necessitate. Deinde licet sine dispendio salutis esse alicui Aristotelico, Stoico, Cartesiano; at non sine salutis dispendio licet alicui esse vel Christiano, vel non Christiano; vel inter Christianos huic vel illi religioni addicto, quæ in fundamento inter se dissentiant. Porro, quacunque via incesseris poteris philosophicam veritatem assequi (ex ipsa opinione philosophorum;) at non item cuicumque religioni te addixeris; cum in philosophia viæ sint varix, in Theologia unica tantum Scripturæ scil. sacræ, cujus nucleus Christus est via & veritas Joh. 14. v. 6. Sic ut nemo veniat ad patrem nisi per hunc Joh. 1. c. Proinde ab indifferentismo philosophico ad indifferentissimum Theologicum nequaquam valet consequentia, contra rixosum Eric. Fridlib. de Indifferent. Accedit quod libertas examinandi propositos fidei articulos, non parit illam indifferentiam & electionem hujus vel illius; sed ad alterutrum homo obligatur ex mandato divino; ut videatur Autor confundere libertatem intrinsicam & indifferentiam voluntatis, qua homo potest hoc vel illud eligere; & libertatem ab obligatione quâ liceat quidvis credere; illa tum quoad philosophiam, tum quoad Theologiam homini

com-

compeit, n
conscientias.
Hinc nihil el
cur ratio in p
ta sacra: hoc
in videatur
Scripturam in
quantum poss
et divertis in
religione ortu
pretatio hæc,
o mitatur, si
sermo sit. Si
gionem sequi
ideo ut & in
mum saluti in
proinde, non
dam; Dasß et
schmücksten sch
sich zeigen.

Quod po
ta sacra est veri
est, & nullius
tam accipendum,
tam amplectenda
nis prolixus alien
tum. Dictum
di non esse de
de fundamenti
gionem; unde
nere, in iis qu
non ita clarum
genium non
atque falsi
fidei salutisque

competit, non autem hæc vi divini mandati obligantis etiam conscientias, ut credendi libertas ab obligatione nulla sit. Hinc nihil efficiunt, quæ dictus Autor p. 8. addit, quod sicut ratio in philosophia norma est, ita in Theologia Scriptura sacra: hoc enim nemo nostratum negat, quamvis non ita videatur eclecticis omnibus, nec forte auctori ipsi, qui Scripturam in credendis cum ratione convenire debere, quantum possibile, contendit. Nec probat, quod subjicit, ex diversis interpretationibus Scripturæ sacræ dissensum in religione ortum; multo minus illud verum est, quod interpretatio hæc, vel illa, merè (bloss) autoritate alicujus eruditi nitatur, si de interpretatione vera ad mentem Spiritus S. sermo sit. Si autem de falsa loquatur, falsam exinde religionem sequi necesse est; quam eligere, nulli concessum; adeo ut & in multis negatio, in multis etiam ignorantia damnum saluti inferat, quod de Philosophia dici nequit; ac proinde, non est eligendum id quod alicui videtur accipiendum; *Dass er nach seinem Gefallen diejenige so ihm am annehmlichsten scheint, erwähle; und so am convenientesten zu seyn scheinet.*

§. 8.

Quod porro ad rei confirmationem addit; in Scriptura sacra est veritas divina, & quodvis dictum, quatenus clarum est, & nullius interpretationis indigum, secundum sensum literalem accipiendum, quatenus autem varias admittit explicationes, illam amplectendam, quæ convenientissima videtur, à statu quæstionis prorsus alienum est, sive studio, sive ex negligentia allatum. Dictum namque superius est, circa libertatem credendi non esse de quibuscunque quæstionibus sermonem, sed de fundamentalibus articulis qui constituunt certam religionem; unde necesse est, autorem vel supponere, vel statuere, in iis quæ ad fundamentum fidei pertinent Scripturam non ita claram esse, ut explicatione opus non sit; vel dissensum non esse inter religiones fundamentalem, quod utrumque falsissimum est; vel sibi esse sermonem de iis quæ fidei salutisque fundamentum non concernunt, & sic à statu

§. 8.

tu controversiæ aberrat, nihilque inde probat pro peculiari religione prudentum, nec pro libertate eligendi in rebus credendis, quicquid libuerit. Atque hinc etiam patet argumentum à minori ad majus non esse, quandoquidem quoad hoc tertium electionis, nec Philosophia cum Theologia, nec philosophiæ placita, cum credendis fidei articulis conferri possunt.

§. 9.

§. 9.

Aliud jam est, quod religioni huic philosophicæ & Syncretismo Eclogario impedimentum objicitur p. 9. quodque autor conatur removere, scilicet, *quemadmodum in Republ. bene constituta non aliud jus eligere licet, quam quod receptum est: ita nec ex Arminianismo, Socinismo &c. licere eligere religionem, quæ summa est argumenti usque ad finem capitis, quod variis responsionibus eludere conatur. Scilicet præscribere leges esse in principis potestate, res religionis DEI esse, qui solus possit conscientis dominari.* Sed responsio ad hæc non est difficilis, ut objectio nihilominus valida sit. Nam fatemur leges præscribere, in principis esse potestate, res religionis soli DEO subjectas; sed contra autorem invertimus; scilicet quemadmodum est in potestate principis leges condere, quibus subditus adstrictus sit, ut liberum non sit eligere quamcunque velis legem servandam, si quidem principis subditus esse velis: ita & cum DEUS noster, sit Dominus noster, cui in conscientiam potestas est summa, non licebit eligere religionem, quamcunque volueris, sed quisquis subditus, regni h. e. Ecclesiæ DEI esse cupit, tenetur ad eas leges, quas DEUS circa religionem sanxit, omnesque homines ad illas voluit esse adstrictos. Nec hoc quidem dixerim, quod DEUS voluntati vim faciat, aut conscientias cogat, non tamen liberum relinquit credendi quidvis. Quæ obligatione divina stante apud omnes homines relinquitur homini sua libertas, quæ à coactione & necessitate physica & violentia immunis est voluntas; non tamen libera ab obligatione, jure & mandato divino, jam vero ab illâ ad hanc concludere, tam est ineptum, ac si quis velit dicere: est hominis

minis libera
sive physice,
nisi ratione
num vel mal
to ab autorita
ligat hominen
malam, sed a

Quod pe
lem receptam, in
nam esse unam
se, id plura c
pollunt. Prin
de decy Hany
su decem in to
res religiones
et, ut statuas
leus enim si tu
ligones in cor
vero in fundam
ligonis approb
gat, & sic neut
religionis in to
nem, quæ pro
approbat in to
ponit quæ tar
que sic necessa
comprehensa
tibus tantum
dentum electio
et, quæ in illis
à comparatis a
quid exinde ve
libertatem hujus
non autem lib

minis libertas intrinsece & in genere soluta nec determinata sive physice, sive hyperphysice ad bonum aut malum, E. homini ratione juris & obligationis liberum est, eligere bonum vel malum. Illud enim naturæ rationalis est, hoc vero ab autoritate superioris DEI scil. pendet, qui lege sua obligat hominem omnem, ut libertatem indifferentiæ, non ad malum, sed ad bonum tantum adhibeat.

§. 10.

Quod porro obvertit, in Saxonia v.g. jus Saxonicum solum receptum, in Imperio autem religiones omnes tres, adeoque liberum esse unam ex tribus eligere, vel ex singulis istis quasdam theses, id plura continet, quæ absque explicatione dimitti non possunt. Primo enim, quod ait; es seyen im Friedensschluss alle drey Haupt-Religionen gebilliget/ re. und da jede von diesen dreyen in totum gebilliget. Ego sane nescio, an omnes tres religiones in totum approbatae sint; si id sit, necesse est, ut statuas in fundamento tres religiones non dissentire, secus enim si fuerit, esse non potest in totum approbatas religiones in contradictorio ratione fundamenti positas. Si vero in fundamento consentiant, & hac ratione in pace religionis approbatae sunt, certe is, qui ex omnibus aliquid eligat, & sic neutram in omnibus probet, cum tamen in pace religionis in totum approbatae sint, aliquam recipiet religionem, quæ probata non est; & contra pacem religionis non approbat in totum tres religiones, die drey Haupt-Religionen quæ tamen approbatae sunt in pace religionis; atque sic necessario quarta hæc religio pace religionis non comprehensa, non erit libera in Imperio Romano, in quo tribus tantum libertas concessa, à quibus quarta hæc prudentum eclectica diversa prorsus est, quatenus non probat ea, quæ in illis in totum approbatae sunt; unde hæc ratio à comparatis autoris sententiam non juvat. Deinde vero si quid exinde velis elicere, aliud nihil extorquebis; quam libertatem hujus religionis in foro externo soli in his terris, non autem libertatem conscientiae in foro soli & coram

§. 10.

DEO, de qua nobis hoc loco tantum sermo est. Nec licebit colligere, illa externo in foro soli permilla est, E. & hæc in conscientia & coram DEO: siquidem constat, ut probatione nulla indigeat, permilla esse multa, quæ tamen ideo non statim justa sunt; quemadmodum in V. T. ob duram cervicem populi Judaici permillus est repudiî libellas, exinde tamen nequaquam justus coram DEO & in conscientia Matth. c. 19, 4, 8. unde patet nisi simile extendatur ultra tertium bene omnino concludere argumentum auctori objectum §. præced. vel si de libertate externa inter homines tantum sit sermo, à statu controversiæ deflecti quo juxta p. 8. de eo quaestio est, *quod coram DEO justum & licitum est*; an vero ex proposito huc deflexerit scriptio non dixerim, quod huc vero tandem devenerit, satis probant ea, quibus p. 11. huic argumento finem imponit; *Dann wann die Wahl in juribus receptis frey gelassen / so wird dieselbe auch in denen drey Haupt-Religionen tanquam receptis, nicht können verarget werden.*

§. II.

§. II.

Et hæc quidem libertas credendi & religio eclogaria tantò minus potest probari, quantò majori cum periculo & falsi specie, eà nititur hypotheti, *religiones niti tantum hominum auctoritate*; quam mentem esse auctoris nostri patet ex illis, quæ sub ficto nomine *Sinceri ab arbore* in denen freymüthigen Gedanken einiger Südländer oder Severambes, scripsit in hunc modum; keines wegs antwortet Monsieur Præstaras; denn gesehet / daß ein solcher / welcher der religioni prudentum gegeben / diese oder jene Sätze der einen Religion nicht approbiren kan / so folgt nicht / daß ob er schon diesem oder jenem Lehr-Satz nicht Beyfall gibe / die ganze Religion darun solte vor falsch oder unwahr halten; daß man aber diesem oder jenem nicht assentiret / solches ist keines wegs temerè oder verwegn gehandelt / in dem NB. alle Religionen auff dieses oder jenes Manns auctorität beruhen &c. En quid monstri hæc alant? qualis est hæc religio eclectica & fides eclogaria? quæ putat, omnes religiones niti hujus vel illius hominis auctori-

OEG

te,

te, quo
auctoritate
ligio DEI d
thoritate ni
quid sua au
aut faciend
fuit. Nec
loqui de hu
verba aperta
ait: In dem
toritat beru
fam facit rel
explicant, r
Minimè vero
bitur fundam
Mannes au
ranolium ell
cile corrue

Maltra
rus scripsit M
dam oler hypo
Absolutio Rom
entia causa ab
modè & circa p
gavium super
in tres partes di
tem nihil refer
Confessionis soc
zime defeceru a
ulam Syncretis
Opus prodit arti
trici Theologia
ra publica secu
Horatianum m

te, quo stante & eclectica nititur tantum hominis alicujus autoritate, & sic religio prorsus nulla erit. Non est enim religio DEI de credendis ad salutem, quæ hominis alicujus autoritate nititur, quippe cui nefas est in religionis rebus aliquid sua autoritate statuere, quod ad necessario credenda, aut facienda pertinet, de quibus hactenus inter nos quæstio fuit. Nec excusabitur, *Sincerus ab arbore*, si dixerit, illum loqui de hujus vel illius dicti interpretatione: sunt enim verba aperta, non tantum de his sermonem esse auctori, cum ait: *In dem alle Religionen auff dieses oder jenes Mannes autorität beruhen*: nec quævis diversa dicti explicatio, diversam facit religionem; nec quia hic vel ille ita diversimode explicant, religio nititur hujus vel illius hominis autoritate. Minime vero omnium religio prudentum eclectica hoc se tuebitur fundamento, *dass alle Religionen auff dieses oder jenes Mannes autorität beruhen*: cum enim hoc fundamentum ruinofum esse, apertum sit; totum quod superstructum est, facile corruere, cuivis patet.

§. 12.

Illustrari hæc egregiè possunt ex iis, quæ b. Dannhaverus scripsit *Myster. Syncret. det. & prof. p. 66. §. 30. 31. Fedum olet hypocrisis, quam laudat M. Anton. de dom. sup. sect. 1. p. 26. Absolutio Romæ ab hæresi ibid. p. 25. irrisio eorum, qui solius conscientia causa ab una ad aliam partem transfugiunt, cum possent commodè & citra periculum in quacunq; ex adversis Ecclesiis manere; ib. gaudium super symphonia in fundamento fidei Ecclesiarum, Occidentis in tres partes divulsarum; deniq; promotio Apostasia: si enim ad salutem nihil refert, sub papatu vivas, an sub Calvinismo, an Augustana Confessionis societate, licebit religionibus ut vestibibus uti; ac si vel maxime defeceris à vera fide, nulla erit Apostasia, omnem defectionis maculam Syncretismi purpura cobonestabit. Quid restat ad ætæ ræ. Opus prodit artificem, tela textorem. Is hic ratio est carnalis, bella-trici Theologie justo infensior, qua tanquam scopulo, nodo & mora publica securitatis in invidiam primum, post exilium ducta, struit Horatianum monstrum. Eadem serpenti antiqui, a quo nobis tam provide*

§. 12.

provide cavit Apostolus 2. Cor. II. qua Rheni nostri est Indoles; litori nunc ulteriori gravior incumbit, nunc ulteroiri addit demitve, nunquam accolis æquus: Ita versipellis ille spiritus in omnia extrema fertur; cum polemica ardent, friget pieras; cum hæc incalcescit ac ad enthusiasmos inclinat, illa proscribuntur. Nunquam tamen tam male cum rebus humanis actum est, quin ex ungue leonem ex spuma draconem, è vestigio feram indagare potuerint, ac discernere verum à confuso, divinum ab humano carnis invento, vigiles & adhibeat
Sup. L. 1. 1.

§. 13.

§. 13.

Mittam hoc caput, quo per accidens tantum aliquid dictum est de religione prudentum (ut habent autoris verba sub finem cap. 1.) si ex ἀδόφωλος tantum unicum de hac eclogaria religione iudicium apposuero. Praxis Orthodoxæ Fidei &c. per P. Jacobum Masenium è S. J. Colonia Agripp. anno 1669. cum permissu Superiorum, consideratione Extravagante XVII. p. 161. hæc habet: Politicorum hujus temporis scitum: quod quisq; in sua fide salvari posse expenditur: considera 1. possit ne iuto aliquis illi persuasioni adherere, quam plures hoc tempore O. homines docti ac Politici, sequuntur; quod in sua religione quisque salvari queat, modo fundamentum fidei teneat, hoc est Christum Jesum pro nobis peccatoribus redimendis natum passumque esse ac resurrexisse in vitam æternam ut eodem fides perduceret. Et p. 167. postremo quis non videat hujusmodi politicos syncretizantes adversus rationem communem Scripturamque sacram ac DEUM ipsum pugnare. Cum enim nationes integra se suasque Ecclesias à communione mutua, ob damnatam invicem doctrinam separent, una saluti feræque ex eorum sententia fides esse non potest. An igitur soli nostri Politici præ tot populis sapiunt, & unam esse fidem Christi in necessariis ad salutem volunt, quam videmus sentimusque male dissectam? Patet ex his ut opinor, quam inanes culmos, etiam Masenii iudicio, excutiant, qui Syncretismi larvam vel sibi, vel aliis induere conantur, ut sub opinione unionis & consensus fundamentalis, alios in partes suas facilius perducere queant.

CAP. II.

P
 ruislet
 den ma
 & dividit in
 Crassam de q
 riam magnam
 nuorem, de c
 fuit. Nos a
 de singulis d
 tum capitum
 nem dicere v
 erit his magna
 in sua æquiva
 nis omnibus i
 petere possit
 quam ad relig

Quod er
 in vocabulo m
 orisum vel a
 tum gratiorum
 mis bene noll
 potius contag
 Et Theologia
 aut appellare
 budam Syncre
 vare, ut fabri s
 tonem Babeli
 meminit auto
 videt.

Nec juvat
 prudentum; na